

Kapitola 7 Inflace

V předcházející kapitole jsme předpokládali, že se úroveň cen nemění a sledovali jsme změny ve velikosti reálného produktu. Nyní tento předpoklad opustíme. Budeme se zabývat otázkou, jak se v ekonomice projevuje růst cen, jaké jsou jeho příčiny a důsledky.

7.1 Podstata a formy inflace

V první kapitole jsme se zabývali otázkou, jak měřit vývoj cenové hladiny v ekonomice a dospěli jsme k vymezení implicitního cenového deflátoru a explicitních cenových indexů (indexů spotřebitelských cen a cen výrobků).

Ve druhé kapitole jsme určili faktory, na kterých závisí úroveň cenové hladiny. Z rovnice směny jsme odvodili, že úroveň cenové hladiny závisí přímo úměrně na množství peněz v ekonomice a na rychlosti obratu peněz a nepřímo úměrně na velikosti reálného produktu. Budeme však - stejně jako v předcházejících kapitolách - předpokládat, že rychlost obratu peněz se nemění. Potom cenová hladina závisí pouze na množství peněz v ekonomice a na velikosti reálného produktu.

Nyní nás bude zajímat vývoj (tj. růst či pokles) cenové hladiny.

Inflace je definována jako projev ekonomické nerovnováhy, jehož vnějším znakem je právě růst cenové hladiny. Pokud dochází k poklesu cenové hladiny, označuje se tento proces jako deflace.

K vyjádření velikosti inflace se používají nám známé cenové indexy. Nejčastěji se měří míra inflace (r), kterou lze vypočítat například s využitím indexu spotřebitelských cen (CPI) podle vzorce:

$$r = \frac{CPI_{t-1} - CPI_t}{CPI_t} \cdot 100 \quad (v\%)$$

Ve vzorci je t čas a CPI je nutno uvést v desetinném tvaru.

Pozn.: Vývoj míry inflace v ČR v 90. letech popisuje tabulka P7-1 v příloze skript na s. 160.

Inflace zjevná, potlačená a skrytá

Pokud je ekonomická nerovnováha spojena s růstem cenové hladiny, mluvíme o zjevné (otevřené) inflaci.

Státní orgány mají možnost administrativními opatřeními růst cen brzdit či dokonce zastavit. Nejsou však schopny administrativně odstranit příčiny inflace. Inflace se potom projevuje jako inflace potlačená (blokovaná). Jejimi projevy jsou například vynucený růst úspor, existence nedostatkových zboží, rozvoj černého trhu apod. Trvají-li příčiny inflace a dosáhnou-li určitého rozsahu, je nutno po určité době administrativní ceny přizpůsobit a obnovit rovnováhu mezi nabídkou a poptávkou. Potlačená inflace se přemění nakonec v inflaci otevřenou.

V oficiálních cenových indexech není zachycen vývoj cen výrobků a služeb, které produkuje stínová ekonomika. Oficiální statistika tedy nemusí vybrat koš výrobků, je

přesně odpovídá struktuře spotřeby domácností. Cenové indexy potom nevykazují skutečný růst cenové hladiny. V tomto případě hovoříme o inflaci skryté.

Inflace mírná a pádivá

Z hlediska kvantitativního může existovat:

- 1) Mírná (plíživá) inflace, při níž tempo růstu cen v podstatě nepřekračuje tempo růstu výroby. Roste tudíž nominální i reálný produkt. Mírnou inflaci obvykle lidé považují za přijatelnou a nesnaží se zbavovat peněz ve prospěch reálného bohatství.
- 2) Pádivá (cválající) inflace, kdy tempo růstu výroby již zaostává za tempem růstu cen. Peníze ztrácejí svou kupní sílu a lidé se proto snaží jich držet co nejméně. Většina kontraktů je indexována cenovým indexem nebo je vyjadřována v zahraničních měnách.
- 3) Hyperinflace je extrémní případ inflace cválající. Tempo růstu cen je vysoké, nemá žádnou souvislost s tempem růstu výroby. Ceny jsou vysoce nestabilní a často se mění, reálné mzdy kolísají nahoru a dolů. Peníze přestávají vykonávat své funkce, částečně dochází k barteru (tj. k přímé směně zboží bez použití peněz).

Členění inflace, které jsme zde uvedli, není jediné. V našem případě jsme rozčlenili inflaci z hlediska kvantitativního ve vztahu k tempu růstu výroby. Vedle tohoto relativního pohledu je možný též přístup absolutní, kdy se uvádějí typy inflace podle absolutně dosahovaných temp růstu cenové inflace. Za mírnou je považována inflace, pokud její míra nepřevyšuje 10 %. Při vyšší míře inflace (dvou či dokonce třiciferné) se hovoří o inflaci pádivé.

7.2 Příčiny inflace

Inflaci jsme vztáhli k růstu cenové hladiny. Co je však příčinou inflace?

Podněty k růstu cen mohou vycházet jak ze strany nabídky, tak ze strany poptávky. Rozlišujeme proto inflaci poptávkovou a nabídkovou.

V realitě se obvykle oba typy inflačních podnětů kombinují, avšak pro náš výklad je budeme analyzovat postupně. Začneme rozбором poptávkové inflace.

Poptávková inflace

K poptávkové inflaci (demand - pull inflation) může dojít, pokud se skutečný produkt blíží své velikosti produktu potencionálnímu. Možnost poptávkové inflace se promění ve skutečnost, když dále pokračuje růst agregátní poptávky a odpovídajícím způsobem neroste potencionální produkt.

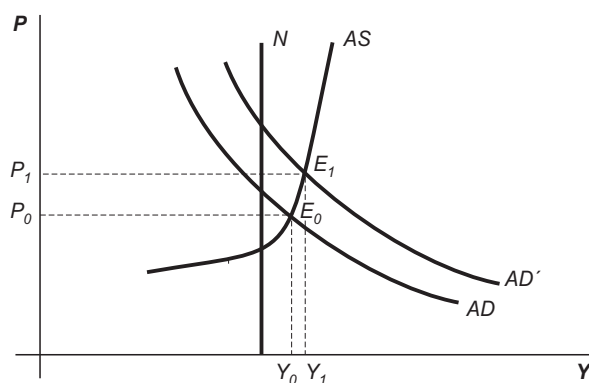
Jaké mohou být důvody poptávkové inflace? Agregátní poptávka se skládá z výdajů na spotřebu, na investice, ze státních výdajů a čistého exportu. Každá z těchto složek agregátní poptávky může vyvolat inflaci.

Některé možné příčiny uvedme:

- 1) Jak víme z předcházející kapitoly, jsou investiční výdaje spojené s multiplikačním a akceleračním principem a jsou značně těkavé. Investiční výdaje, které nepřinesly odpovídající růst nabídky, mohou vyvolat růst agregátní poptávky v takové míře, aby se projevil poptávková inflace.

- 2) Mzdy tvoří významnou složku spotřebních výdajů. Pokud růst nominálních mezd převyší růst produktivity (a tedy nabídku) - při skutečném produktu, který odpovídá potenciálnímu - dojde k inflaci.
- 3) Stát svými opatřeními může prosadit levný úvěr. Zvýší tak spotřební a investiční výdaje a otevírá cestu poptávkové inflaci.
- 4) Snížení daní zvyšuje poptávku a vytváří možnost, aby se projevila poptávková inflace.
- 5) Zvýšení státních výdajů může být větší než růst nabídky a může vyvolat inflaci. Tak je tomu zejména při deficitech státního rozpočtu (podrobněji viz kapitola 10).
- 6) S čistým exportem souvisí importovaná inflace, kterou se budeme podrobněji zabývat v kapitole 11.

Graf 7-1: Poptávková inflace

Jak se prosazuje poptávková inflace, vidíme na grafu 7-1. Agregátní poptávka zde protíná nabídku ve výchozím rovnovážném bodě E_0 . V této situaci se zvýší agregátní poptávka. Bod rovnováhy se přesune do E_1 . Reálný produkt se téměř nezmění, zvýší se zejména cenová hladina. Inflace je tedy jená poptávkou.

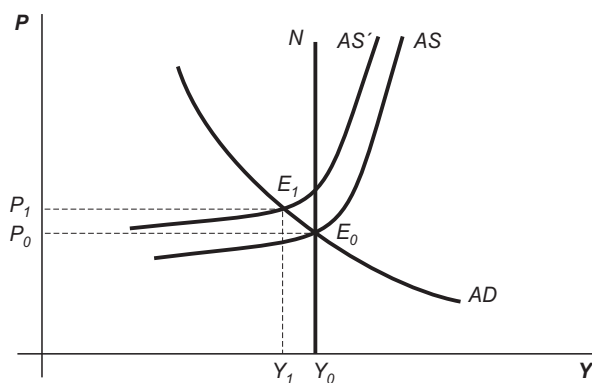
Nabídková čili nákladová inflace

K nabídkové inflaci může dojít, i když skutečný produkt je nižší než potenciální. Důvodem je zvýšení nákladů, které se projeví jako posun křivky agregátní nabídky nahoru. Nabídková inflace se proto někdy označuje jako inflace nákladová (cost push inflation).

Příčiny nabídkové inflace mohou být opět různé. Patří k nim:

- 1) Nedokonalá konkurence - firmy v monopolním nebo oligopolním postavení mají vliv na tržní ceny. Pokud některé z těchto firem zvýší ceny a jejich výrobky slouží jako meziprodukty, zvýší se náklady ostatním výrobcům.
- 2) Mzdy jsou důležitou složkou nákladů. Pokud odbory prosadí zvýšení mezd, může se to odrazit i ve zvýšení celkových nákladů.
- 3) Politické události, které mohou například vyvolat zdražení dovážených surovin a energetických zdrojů.
- 4) Náklady se také zvýší, pokud je nutno přejít na méně kvalitní zdroje surovin nebo energii.

Graf 7-2: Nabídková inflace

Důsledky růstu nákladů vůči cenové hladině a velikosti reálného produktu zobrazuje graf 7-2. Agregátní poptávka zde protíná nabídku ve výchozím rovnovážném bodě E_0 . Skutečný produkt je stejně velký jako potenciální, výrobní faktory jsou plně využity. Zvýšené výrobní náklady posunou krátkodobou křivku agregátní nabídky vzhůru. Bod rovnováhy se přesunul do bodu E_1 . Snížil se reálný produkt a cenová hladina se zvýšila. Inflation je tlačena nabídkou.

Očekávaná inflace

Často je posun agregátní poptávky nebo nabídky pro tržní subjekty nečekaný, což domácnosti a firmy pocítují v podobě náhlých cenových šoků.

Ne všechny změny v agregátní nabídce a poptávce jsou však pro tržní subjekty neočekávané. Domácnosti i firmy předpokládají určitou míru inflace. Přihlíjejí k ní při jednáních o výši mezd, určování výše úroků apod. Tento druh inflace se označuje jako setrvačná či očekávaná inflace (inertial inflation).

Pokud působí v ekonomice pouze setrvačná inflace, křivky agregátní poptávky a nabídky se posunují vzhůru ve stejné míře.

Poruchy na straně nabídky nebo poptávky narušují míru očekávané inflace. Míra inflace se tak změní. Lze očekávat, že po vyčerpání účinků cenového šoku nově vzniklá míra očekávané inflace s největší pravděpodobností nebude stejná jako před cenovým šokem. (Podrobněji se touto problematikou budeme zabývat ve 12 kapitole).

7.3 Důsledky inflace

Uvedli jsme příčiny inflace. Jaký je však význam inflace pro ekonomiku?

Peněžní toky propojují celé hospodářství. Inflation, která narušuje jejich rovnováhu, tak svými důsledky zasahuje všechny části ekonomiky.

1) Inflace má přerozdělovací efekt

- a) Postihuje příjemce fixních důchodů. Nominální výše starobních důchodů, stipendií, úroků z obligací a podobných příjmů se nemění, ale jejich reálná kupní síla klesá.
- b) Inflace nepříznivě ovlivňuje mzdy a platy. Reálné mzdy v mírné inflaci obvykle rostou, ale za cválající inflace se prosazuje tendence k poklesu reálných mezd.
- c) Pokud je míra inflace vyšší než nominální úroková míra, klesá absolutně hodnota vkladů a půjček. V tomto případě ztrácejí věřitelé a získávají dlužníci.

Příklad. Uložil jsem 100 korun, za které jsem mohl koupit 20 výrobků. Při 100% roční míře inflace si mohu koupit za 100 korun za 1 rok jen 10 výrobků. Abych si mohl za 1 rok koupit 20 výrobků, musím získat úrok větší než 100 korun.

- d) Inflace nepostihuje vlastníky hmotných statků. Cena majetku s inflací stoupá.

2) Inflace má sociální dopady

Sociálně slabší skupiny obyvatelstva nejsou obvykle majiteli reálných hodnot. Jejich životní úroveň závisí na penězích (často fixních). Inflaci proto pociťují výrazněji než majetkově a příjmově silné skupiny obyvatelstva.

3) Inflace působí na rovnováhu ekonomiky

- a) Pádívá inflace sice nominálně zvyšuje poptávku, reálně ji však snižuje. Reálné snížení agregátní poptávky může způsobit pokles reálného produktu pod úroveň potencionálního, tj. vyvolat recesi. Mírná inflace posiluje agregátní poptávku úměrně růstu nabídky. Stimuluje tak výrobu a zaměstnanost.
- b) Inflace mění strukturu spotřeby. Rychlejší růst cen základních životních potřeb (potravin apod.) snižuje zdroje důchodů použitelných na jiné výrobky a služby. Změny ve struktuře spotřeby vyvolávají strukturální přesuny ve výrobě, které mohou narušit rovnováhu hospodářství.
- c) Vyšší inflace v zemi oproti zahraničí posiluje při pevných měnových kursech dovozy, roste převaha nabídky nad poptávkou. Převaha zahraniční nabídky oslabuje podněty k ekonomickému růstu v zemi.
- d) Při pohyblivých měnových kursech nerovnoměrná tempa inflace vedou k výkyvům kursů. To se projevuje v rostoucí nestabilitě všech toků, které spojují zemi se zahraničím. Jejich nestabilita může ohrozit ekonomickou rovnováhu země.

Vcelku lze říci, že pádívá inflace destimuluje ekonomickou aktivitu. Obdobné účinky má i kolísavá míra mírné inflace. Mírná a očekávaná inflace působí na rovnováhu a růst pozitivně. Praktickým problémem je udržet stabilní míru inflace. Dalším problémem je odhadnout správné budoucí tempo růstu výroby a udržet míru inflace na úrovni nižší než je tempo růstu výroby. Je však otázkou, zda vláda má nést uvedená rizika a používat mírné inflace ke stimulaci ekonomického růstu.

Shrnutí

- 1) Inflaci můžeme vymezit jako projev ekonomické nerovnováhy, jejím vnějším znakem je růst cenové hladiny.
- 2) Podle toho, odkud přicházejí podněty k růstu cenové hladiny, rozlišujeme inflaci poptávkovou a nákladovou (nabídkovou).
- 3) Ke zdrojům poptávkové inflace mohou patřit např. nadměrné investiční výdaje, růst nominálních mezd (vyšší než růst produktivity), pokles daní nebo nadměrné státní výdaje.
- 4) Mezi příčiny nákladové (nabídkové) inflace lze zařadit existenci nedokonalé konkurence, růst mzdových nákladů, politické události, přechod na využívání méně kvalitních zdrojů surovin apod.
- 5) Inflace zasahuje svými důsledky všechny části ekonomiky. Inflace vyvolává přerozdělovací efekt, přináší negativní sociální dopady a narušuje ekonomickou rovnováhu země.

Pojmy k zapamatování

míra inflace	hyperinflace
inflace zjevná (otevřená)	poptávková inflace
inflace potlačena (blokována)	nabídková (nákladová) inflace
inflace skrytá	očekávaná (setrvačná) inflace
inflace mírná (plíživá)	cenové šoky
inflace pádivá (cválající)	

Kontrolní otázky

- 1) Vysvětlete pojem inflace. Jak se měří inflace?
- 2) Jaké formy inflace znáte?
- 3) Charakterizujte příčiny inflace.
- 4) Jaké jsou důsledky inflace? Může mít inflace pozitivní důsledky? Proč? Pro koho?
- 5) Platí tvrzení, že růst cen znamená inflaci? Proč?
- 6) Míra skutečné inflace je 7 %. Jaká je míra očekávané inflace? Proč?